Diyaliz Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası İş Bulma Kaygısı ve Yaşam Tatmini Yordaması

Ali Efe ADIGÜZEL
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
adiguzelaliefe018@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-7570-7914

Nejla BİÇER*
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
nejla.bicer@adu.edu.tr
https://orcid.org/0009-0000-4926-2325

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma kaygıları ile yaşam tatminleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve iş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyini belirlemektir. Kesitsel ve ilişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmanın çalışma grubunu 215 diyaliz programı öğrencisi oluşturmuştur. Veriler Kişisel Bilgi Formu, Üniversite Öğrencileri İçin İş Bulma Kaygısı Ölçeği ve Yaşam Tatmini Ölçeği ile toplanmış; bağımsız örneklemler t-testi, tek yönlü varyans analizi, Tukey HSD testi, Pearson korelasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin iş bulma kaygısı toplam puan ortalaması 60,91±15,20, yaşam tatmini toplam puan ortalaması 12,08±4,49 olarak bulunmuştur. Erkek öğrencilerin iş bulma kaygısı kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek, kadın öğrencilerin yaşam tatmini ise erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. İş bulma kaygısı ve yaşam tatmini; programı seçme nedeni, mesleğe hazır olma algısı, stajda yeterli pratik bilgi edinme durumu, öngörülen iş bulma süresi, çalışılması planlanan kurum türü ve mezuniyet sonrası kariyer planlarına göre anlamlı farklılık göstermiştir. İş bulma kaygısı ile yaşam tatmini arasında yüksek düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanmış; iş bulma kaygısının yaşam tatminindeki toplam varyansın %45,6'sını açıkladığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, diyaliz programı öğrencilerinde mezuniyet sonrası iş bulma kaygısı yaşam tatmininin güçlü ve negatif yönlü bir yordayıcısıdır.

Anahtar Kelimeler: *diyaliz öğrencileri, anksiyete, istihdam, işsizlik, kişisel memnuniyet.*

Makalenin Geliş Tarihi: 03/09/2026 - Makale Kabul Tarihi: 24/09/2026
*Sorumlu Yazar: Nejla Biçer
DOİ:10.17932/IAU.ASD.2015.007/asd_v012i3005

Prediction of Life Satisfaction by Post-Graduation Employment Anxiety among Dialysis Program Students

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the relationship between post-graduation employment anxiety and life satisfaction among dialysis program students and to determine the extent to which employment anxiety predicts life satisfaction. This cross-sectional correlational study included 215 dialysis program students. Data were collected using a Personal Information Form, the Employment Anxiety Scale for University Students, and the Satisfaction with Life Scale, and were analyzed using the independent-samples t-test, one-way analysis of variance, Tukey HSD test, Pearson correlation analysis, and simple linear regression analysis. The mean total employment anxiety score was 60.91±15.20, and the mean life satisfaction score was 12.08±4.49. Male students had significantly higher employment anxiety than female students, whereas female students had higher life satisfaction than male students. Employment anxiety and life satisfaction differed significantly according to reason for choosing the program, perceived professional preparedness, perceived acquisition of sufficient practical knowledge during internship, expected time to find employment, type of institution planned for employment, and post-graduation career plans. A strong, negative, and statistically significant relationship was found between employment anxiety and life satisfaction; employment anxiety explained 45.6% of the total variance in life satisfaction. In conclusion, post-graduation employment anxiety is a strong negative predictor of life satisfaction among dialysis program students.

Keywords: *dialysis students, anxiety, employment, unemployment, personal satisfaction.*

GİRİŞ

Üniversite öğrencileri, akademik gelişimlerini sürdürürken yaşamın çeşitli alanlarında kendilerini gerçekleştirmeye ve iyi oluşlarını artırmaya çalışan genç bireylerden oluşmaktadır (Ağralı Ermiş vd., 2025). Aynı zamanda üniversite eğitimi, bireyin yalnızca bilgi ve mesleki yeterlik kazanmasını sağlayan bir süreç değil, aynı zamanda çalışma yaşamına geçişini ve gelecekteki toplumsal konumunu biçimlendiren önemli bir dönemdir. Öğrenciler bu süreçte bir yandan seçtikleri alana ilişkin kuramsal ve uygulamalı beceriler geliştirirken diğer yandan mezuniyet sonrasında istihdam edilme, ekonomik bağımsızlık kazanma ve mesleki beklentilerini gerçekleştirme düşüncesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Ancak üniversite diplomasının istihdamı tek başına güvence altına almaması, eğitimden çalışma yaşamına geçişi birçok öğrenci açısından belirsizlik içeren bir sürece dönüştürmektedir. OECD verilerine göre Türkiye'de 25-34 yaş grubundaki yükseköğretim mezunlarının işsizlik oranı %10,6 olup bu oran, OECD ortalaması olan %4,9'un belirgin biçimde üzerindedir (Alaca ve Akbaşlı, 2025). Türkiye'de 15-24 yaş grubundaki genç işsizlik oranının 2025 yılında %15,3 olarak gerçekleşmesi de gençlerin çalışma yaşamına geçişte karşılaştıkları güçlüklerin güncelliğini koruduğunu göstermektedir (Durmaz vd., 2025).

İstihdam olanaklarına ilişkin belirsizlikler, üniversite öğrencilerinde iş bulma kaygısının ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir. İş bulma kaygısı, bireyin mezuniyet sonrasında kendi niteliklerine uygun bir işe yerleşemeyeceğine, ekonomik bağımsızlığını kazanamayacağına veya çalışma yaşamında çeşitli engellerle karşılaşacağına ilişkin endişelerini ifade etmektedir (Boğazlıyan, 2024). Bu kaygı yalnızca bireysel yeterlik algısından kaynaklanmamakta; aile ve yakın çevrenin beklentileri, ayrımcılığa uğrama düşüncesi, istihdam politikaları ve ülkenin ekonomik koşulları gibi daha geniş çevresel etkenlerden de beslenmektedir. Nitekim Boğazlıyan ve Avşaroğlu (2024), üniversite öğrencilerinin iş bulma kaygısını yetersizlik endişesi, yakın çevre endişesi, ayrımcılık endişesi ve ülke koşulları endişesi olmak üzere dört boyutlu bir yapı içerisinde ele almıştır. Bu yaklaşım, istihdam kaygısının yalnızca öğrencinin kişisel özellikleriyle açıklanamayacağını, bireysel ve toplumsal etkenlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Boğazlıyan ve Avşaroğlu, 2024).

İş bulma kaygısı, öğrencilerin akademik ve mesleki yaşamlarıyla sınırlı kalmayan, genel psikolojik durumlarını da etkileyebilen bir olgudur (Çevik ve Öneren, 2019). Mezuniyet sonrasında işsiz kalma, istenilen mesleği yapamama veya uzun süre aileye ekonomik olarak bağımlı yaşama düşüncesi; umutsuzluk, çaresizlik, stres ve geleceğe yönelik güvensizlik duygularını artırabilmektedir. İşsizlik ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, işsizliğin depresyon, kaygı ve psikolojik sıkıntı belirtileriyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Paul

ve Moser, 2009; Sterud vd., 2025). Boylamsal araştırmaları bir araya getiren güncel bir sistematik derleme ve meta-analizde de işsizliğin ruh sağlığı sorunları riskini artırdığı, yeniden istihdam edilmenin ise bu sorunların azalmasına katkı sağlayabildiği belirtilmiştir (Sterud vd., 2025). Bu nedenle henüz iş gücü piyasasına katılmamış öğrencilerin gelecekteki istihdamlarına ilişkin kaygıları, gerçekleşmemiş bir duruma yönelik olsa da psikolojik sonuçları bakımından önem taşımaktadır.

İstihdamla ilgili belirsizliklerden etkilenebilecek temel yapılardan biri yaşam tatminidir. Günümüze gelene kadar, yaşam tatmininin bağlı olduğu faktörler ile hangi özellikte bireylerin daha mutlu olduğu konusunda çok sayıda araştırma yapılmıştır (Dereceli vd., 2024). Yaşam tatmini, bireyin yaşamını kendi belirlediği ölçütler doğrultusunda bütüncül biçimde değerlendirmesi sonucunda ulaştığı bilişsel yargıyı ifade etmektedir. Bu kavram, kişinin yalnızca belirli bir andaki olumlu ya da olumsuz duygularını değil, yaşamının genel olarak beklentilerine ne ölçüde karşılık verdiğine ilişkin değerlendirmesini kapsamaktadır (Diener vd., 1985). Dolayısıyla eğitim, ekonomik güvence, sosyal ilişkiler, gelecek beklentileri ve mesleki amaçlar, öğrencilerin yaşam tatminlerinin oluşmasında önemli rol oynayabilmektedir. Yaşam Tatmini Ölçeği'ni geliştiren Diener ve arkadaşları, yaşam tatminini öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olarak ele almış ve bireyin yaşamına ilişkin genel değerlendirmesinin ölçülebilir olduğunu ortaya koymuştur (Diener vd., 1985). İş sahibi olmak bireye yalnızca gelir sağlamamakta; zamanın yapılandırılması, toplumsal bir rol edinme, sosyal ilişkiler geliştirme ve kendini yararlı hissetme gibi psikososyal işlevler de kazandırmaktadır (Paul vd., 2023). Bu nedenle işe ulaşamama olasılığı, bireyin gelecekteki ekonomik güvenliğinin yanı sıra sosyal statüsüne ve kendilik algısına yönelik bir tehdit olarak değerlendirilebilir. İşsizlik ile öznel iyi oluş arasındaki araştırmalar, işsizliğin yaşam tatminindeki azalmayla ilişkili olduğunu göstermektedir (Gedikli vd., 2023). Üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda da işsizlik kaygısı arttıkça yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin azaldığı bildirilmiştir (Tüzün ve Çetinceli, 2022). Bu ilişki, iş bulmaya yönelik kaygının yalnızca gelecekteki çalışma yaşamına ilişkin bir sorun olmadığını, öğrencinin mevcut yaşamını değerlendirme biçimini de etkileyebileceğini düşündürmektedir. Diyaliz programı, böbrek yetmezliği bulunan bireylerin tedavi ve bakım süreçlerinde görev alabilecek nitelikli sağlık teknikerlerinin yetiştirildiği iki yıllık bir ön lisans programıdır (Özdemir Tüzün ve Olgun, 2025). Sağlık hizmetlerinin kesintisiz, uygulama ağırlıklı ve yüksek sorumluluk gerektiren yapısı, bu alanda öğrenim gören öğrencilerin kuramsal bilgilerin yanı sıra mesleki uygulama yeterliği de kazanmalarını gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte eğitim sürecinde edinilen yeterlikler, mezuniyet sonrasında istihdam edilmeyi tek başına güvence altına almamaktadır. Mezun sayısı, kamu kurumlarına ayrılan kadrolar, özel

sektördeki çalışma koşulları ve işverenlerin mesleki deneyim beklentileri, sağlık alanındaki öğrencilerin istihdam olanaklarına ilişkin değerlendirmelerini ve geleceğe yönelik kaygılarını etkileyebilmektedir. Nitekim sağlık bilimleri öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, iş bulma kaygısının öğrenim görülen bölüm, kamu sektöründeki istihdam olanakları ve öğrencilerin bireysel özelliklerine göre farklılaşabildiği belirlenmiştir (Aslan vd., 2024). Bu durum, diyaliz programı öğrencilerinin iş bulma kaygılarının yalnızca kişisel özellikler üzerinden değil; programın mesleki yapısı, çalışma alanları ve mezuniyet sonrası istihdam fırsatları çerçevesinde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Literatürde üniversite öğrencilerinin iş bulma veya işsizlik kaygısını inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda işsizlik kaygısının öğrencilerin yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşlarıyla ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Tüzün ve Çetinceli, 2022). Sağlık alanındaki araştırmaların ise çoğunlukla farklı bölümlerde öğrenim gören fakülte öğrencilerinden oluşan örneklemler üzerinde yürütüldüğü görülmektedir. Nitekim Aslan ve diğerleri (2024), Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Sağlık Yönetimi ve Hemşirelik bölümü öğrencilerini birlikte değerlendirmiş ve iş bulma kaygısının öğrenim görülen bölüm, kamu istihdam olanakları, gelir düzeyi, yabancı dil bilgisi ve akademik başarı gibi değişkenlere göre farklılaşabildiğini belirlemiştir. Diyaliz programı öğrencilerine odaklanan çalışmalarda ise istihdam kaygısından çok uygulamalı eğitimin, staj deneyiminin, öz yeterliğin ve mesleki hazırbulunuşluğun ele alındığı dikkati çekmektedir (Delibaş vd., 2019; Özdemir Tüzün ve Olgun, 2025). Özdemir Tüzün ve Olgun (2025), laboratuvar ve hastane temelli uygulamaların öğrencilerin teknik becerilerinin, psikolojik hazırbulunuşluklarının ve mesleki yeterliklerinin geliştirilmesinde önemli olduğunu vurgulamıştır. Delibaş ve diğerleri (2019) ise staj uygulamalarının diyaliz programı öğrencilerinin kuramsal bilgilerini uygulamaya aktarmalarına, çalışma alanlarını tanımalarına ve mesleki deneyim kazanmalarına katkı sağladığını bildirmiştir. Bununla birlikte diyaliz programı öğrencilerinin iş bulma kaygıları ile yaşam tatminlerini birlikte inceleyen çalışmaların sınırlı olması, bu öğrenci grubunun ayrıca ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Öğrencilerin iş bulma kaygılarının bireysel, eğitsel ve mesleki değişkenlere göre incelenmesi; eğitim programlarının, staj uygulamalarının ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik bilimsel kanıt sağlayabilir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma kaygıları ile yaşam tatminleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve iş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyini belirlemektir. Ayrıca öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, programı seçme nedeni, eğitimin mesleğe hazırlama düzeyine ilişkin algı, stajda yeterli pratik bilgi edinme durumu, öngörülen iş bulma süresi, çalışılması

planlanan kurum türü ve mezuniyet sonrası kariyer planları bakımından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma kaygıları ile yaşam tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve iş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırma yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kesitsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini, değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunmadan belirlemeyi amaçlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2015).

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Aydın Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Diyaliz Programında öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi ise kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerden meydana gelmiştir. Araştırma kapsamında toplam 220 öğrenciye ulaşılmış; eksik veya hatalı doldurulduğu belirlenen beş veri toplama formu değerlendirme dışında bırakılmıştır. Böylece analizler, veri toplama araçlarını eksiksiz dolduran toplam 215 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Üniversite Öğrencileri İçin İş Bulma Kaygısı (İstihdam Kaygısı) Ölçeği ve Yaşam Tatmini Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu*:* Araştırmacılar tarafından ilgili literatür doğrultusunda hazırlanan Kişisel Bilgi Formu; öğrencilerin yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi demografik özelliklerinin yanı sıra eğitim ve mezuniyet sonrası kariyer beklentilerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Üniversite Öğrencileri İçin İş Bulma Kaygısı (İstihdam Kaygısı) Ölçeği: Boğazlıyan ve Avşaroğlu (2024) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri İçin İş Bulma Kaygısı (İstihdam Kaygısı) Ölçeği, üniversite öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulmaya ilişkin kaygı düzeylerini değerlendirmek amacıyla hazırlanmış geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. Ölçeğin geliştirilme sürecinde örneklem büyüklüğü uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testiyle değerlendirilmiş ve KMO=0.95 bulunarak veri setinin faktör analizine "mükemmel düzeyde" uygun olduğu rapor edilmiştir. Ayrıca Barlett's Küresellik testi anlamlı çıkmıştır (χ^2=20660.36, p<.01). Açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda ölçeğin 4 faktör

ve 19 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Faktör yükleri .40 ve üzerindedir ve toplam varyansın %60'ını açıklamaktadır. Faktörler, Ekolojik Sistemler Kuramı temelinde adlandırılmıştır: Yetersizlik Endişesi, Yakın Çevre Endişesi, Ayrımcılık Endişesi, Ülke Koşulları Endişesi. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları modelin kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğunu göstermiştir [$\chi^2(164)=618.061$, $p<.001$; $\chi^2/sd=3.76$; RMSEA=0.079; SRMR=0.056], dolayısıyla modelin dört faktörlü yapısının doğrulandığı belirtilmiştir. Güvenirlik analizinde Cronbach Alfa katsayıları faktörler için .748 ile .876 arasında değişmekte, ölçeğin genel güvenirlik katsayısı ise $\alpha=.933$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2010).

Yaşam Tatmini Ölçeği*:* Katılımcıların yaşamlarına ilişkin genel tatmin düzeylerini değerlendirmek amacıyla Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmaları Köker (1991) ve Yetim (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Beş maddeden oluşan ölçme aracı, 1 (Hiç Uygun Değil) ile 7 (Tamamıyla Uygun) arasında puanlanan yedi dereceli Likert yapısındadır. Ölçeğin Türkçe formuna ilişkin güvenirlik incelemelerinde Köker (1991), üç hafta arayla gerçekleştirilen uygulamalardan elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayısını .85 olarak bildirmiştir. Yetim (1991) tarafından gerçekleştirilen analizlerde ise düzeltilmiş iki yarı güvenirlik katsayısı .75, Kuder-Richardson-20 güvenirlik katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, gerekli etik kurul onayı ve kurum izinleri alındıktan sonra toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından katılımcılara çalışmanın amacı, kapsamı, gönüllülük ilkesi ve veri gizliliği hakkında açıklama yapılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş gönüllü onam alınmıştır. Veri toplama araçları öğrencilere yüz yüze olarak uygulanmıştır. Katılımcılardan kimliklerini ortaya çıkarabilecek herhangi bir bilgi istenmemiş ve elde edilen verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı belirtilmiştir. Toplanan formlar araştırmacılar tarafından incelenmiş; eksik veya hatalı doldurulan 5 form değerlendirme dışında bırakılmış ve analizler 215 geçerli form üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 22.06.2026 tarihinde etik kurul onayı alınmıştır. Veri toplama sürecinden önce katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı açıklanmış; araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, elde edilen bilgilerin gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı bildirilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden bilgilendirilmiş

gönüllü onam alınmıştır. Araştırmanın bütün aşamalarında bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde SPSS 27 programı kullanılmıştır. Verilerin dağılımını incelemek amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmış ve bu değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Araştırmada parametrik testlerden bağımsız örneklemler t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunması durumunda, farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Yaş, iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini arasındaki ilişkilerin incelenmesinde Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. İş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyini belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca regresyon modeline ilişkin hata bağımsızlığını değerlendirmek amacıyla Durbin-Watson değeri ve gözlemlerin model üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Cook's Distance değerleri dikkate alınmıştır. Tanımlayıcı istatistikler sayı, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma ile sunulmuş; metin ve tablolarda aritmetik ortalamadan sonra ± işareti ile verilen değerler standart sapmayı ifade etmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan diyaliz öğrencilerinin demografik bilgileri

		f	%
Cinsiyet	Erkek	72	33,5
	Kadın	143	66,5
Sınıf düzeyi	1. sınıf	165	76,7
	2. sınıf	50	23,3
Diyaliz programını seçme nedeniniz nedir?	İlgi duyguğum bir alan	45	20,9
	İş imkanlarının fazla olduğunu düşündüğüm için	63	29,3
	Puanıma uygun olduğu için	45	20,9
	Ailemin yönlendirmesiyle	32	14,9
	Diğer	30	14,0
Diyaliz eğitiminin sizi mesleğe ne kadar hazırladığını düşünüyorsunuz?	Tamamen hazırladı	6	2,8
	Büyük ölçüde hazırladı	86	40,0
	Kısmen hazırladı	117	54,4
	Hiç hazırlamadı	6	2,8

Staj sürecinde yeterli pratik bilgi edindiğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	91	42,3
	Hayır	43	20,0
	Kısmen	81	37,7
Mezun olduktan sonra ne kadar sürede iş bulabileceğinizi düşünüyorsunuz?	Hemen	30	14,0
	3-6 ay içinde	66	30,7
	6-12 ay içinde	42	19,5
	1 yıldan uzun sürede	70	32,6
	Hiç bulamayacağımı düşünüyorum	7	3,3
Mezuniyet sonrası çalışmayı planladığınız kurum türü hangisidir?	Devlet hastanesi	133	61,9
	Özel hastane	3	1,4
	Üniversite hastanesi	44	20,5
	Diyaliz merkezi	31	14,4
	Diğer	4	1,9
İş bulmada en büyük zorluğun ne olacağını düşünüyorsunuz?	Kadro eksikliği	111	51,6
	Torpil/yakın ilişkiler	71	33,0
	Tecrübe eksikliği	15	7,0
	Maaş beklentisinin karşılanmaması	11	5,1
	Diğer	7	3,3
Mezuniyet sonrası farklı bir sağlık alanına geçiş yapmayı düşünüyor musunuz?	Evet	41	19,1
	Hayır	109	50,7
	Kararsızım	65	30,2
Mezuniyet sonrası lisans tamamlama (dikey geçiş) yapmayı düşünüyor musunuz?	Evet	59	27,4
	Hayır	75	34,9
	Kararsızım	81	37,7
	Toplam	**215**	**100,0**

Tablo 1'de katılımcıların demografik özellikleri, eğitim deneyimleri ve mezuniyet sonrası beklentileri sunulmuştur. Öğrencilerin yaş ortalaması 20,26±2,29 olup çoğunluğu kadın ve birinci sınıf öğrencisidir. Katılımcıların yarısından fazlası diyaliz eğitiminin kendilerini mesleğe kısmen hazırladığını belirtirken stajda yeterli pratik bilgi edindiğini düşünenlerin oranı yarının altında kalmıştır. Mezuniyet sonrası beklentilerde devlet hastanesinde çalışma isteği öne çıkmış; iş bulmanın önündeki en büyük güçlük olarak kadro eksikliği gösterilmiştir. Kategorilere ilişkin ayrıntılı dağılımlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmada kullanılan ölçekler ve alt boyutlarından elde edilen verilere ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık-basıklık değerleri ve güvenirlik katsayıları

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Madde sayısı	α	n	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
İş bulma kaygısı (Toplam)	19	0,938	215	60,91	15,20	-0,463	-0,546
Yetersizlik endişesi	5	0,889	215	16,67	5,16	-0,262	-0,615
Yakın çevre endişesi	5	0,922	215	18,06	5,83	-0,441	-0,914
Ayrımcılık endişesi	4	0,614	215	6,86	1,90	0,848	1,323
Ülke koşulları endişesi	5	0,879	215	19,31	4,89	-0,879	0,538
Yaşam tatmini (Toplam)	5	0,908	215	12,08	4,49	0,351	-0,646

İş bulma kaygısı toplam puan ortalaması 60,91±15,20 olarak belirlenmiştir. İş bulma kaygısı ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları sırasıyla yetersizlik endişesi için 16,67±5,16, yakın çevre endişesi için 18,06±5,83, ayrımcılık endişesi için 6,86±1,90 ve ülke koşulları endişesi için 19,31±4,89 olarak hesaplanmıştır. Yaşam tatmini toplam puan ortalaması ise 12,08±4,49'dur.

Verilerin dağılımına ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, çarpıklık değerlerinin -0,879 ile 0,848, basıklık değerlerinin ise -0,914 ile 1,323 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerlerin -1,5 ile +1,5 sınırları içerisinde yer alması, verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ayrıca ölçeklerin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı (α) aracılığıyla değerlendirilmiştir. İş Bulma Kaygısı Ölçeği toplam puanına ait Cronbach Alfa katsayısı 0,938, Yaşam Tatmini Ölçeğine ait Cronbach Alfa katsayısı ise 0,908 olarak bulunmuştur. İş Bulma Kaygısı Ölçeğinin alt boyutlarına ait Cronbach Alfa katsayılarının ise 0,614 ile 0,922 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Cinsiyete göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	SS	t	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Erkek	72	64,15	16,75	2,11	0,03*
	Kadın	143	59,28	14,13		
Yetersizlik endişesi	Erkek	72	18,16	5,74	2,86	0,005*
	Kadın	143	15,92	4,68		

Yakın çevre endişesi	Erkek	72	18,94	6,46	1,48	0,14
	Kadın	143	17,62	5,46		
Ayrımcılık endişesi	Erkek	72	6,66	1,66	-1,06	0,29
	Kadın	143	6,95	2,01		
Ülke koşulları endişesi	Erkek	72	20,37	5,10	2,28	0,02*
	Kadın	143	18,77	4,70		
Yaşam tatmini (Toplam)	Erkek	72	10,79	4,41	-3,04	0,003*
	Kadın	143	12,73	4,41		

**p≤0,05*

Tablo 3 incelendiğinde, erkek öğrencilerin iş bulma kaygısı toplam puanının kadın öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir (t=2,11; p=0,03; Cohen's d=0,323). Bu farklılık özellikle yetersizlik ve ülke koşulları endişesi alt boyutlarında da erkekler lehine sürmektedir. Buna karşılık yaşam tatmini kadın öğrencilerde anlamlı düzeyde daha yüksektir (t=-3,04; p=0,003; Cohen's d=-0,440). Yakın çevre ve ayrımcılık endişesi bakımından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Alt boyutlara ilişkin ayrıntılı istatistikler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sınıf düzeyine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Sınıf	n	Ort.	SS	t	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	1. sınıf	165	60,01	15,06	-1,59	0,11
	2. sınıf	50	63,90	15,41		
Yetersizlik endişesi	1. sınıf	165	16,28	5,00	-2,02	0,04*
	2. sınıf	50	17,96	5,50		
Yakın çevre endişesi	1. sınıf	165	17,78	5,83	-1,28	0,19
	2. sınıf	50	19,00	5,81		
Ayrımcılık endişesi	1. sınıf	165	6,96	1,90	1,44	0,14
	2. sınıf	50	6,52	1,85		
Ülke koşulları endişesi	1. sınıf	165	18,97	4,88	-1,83	0,06
	2. sınıf	50	20,42	4,80		
Yaşam tatmini (Toplam)	1. sınıf	165	12,29	4,41	1,26	0,20
	2. sınıf	50	11,38	4,73		

**p≤0,05*

İş bulma kaygısı toplam puanında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (t=-1,59; p=0,11; Cohen's d=-0,257). İş bulma kaygısının alt boyutları incelendiğinde, yetersizlik endişesi puanlarında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ve 2. sınıf öğrencilerinin yetersizlik

endişesi düzeylerinin 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (t=-2,02; p=0,04; Cohen's d=-0,327). Yakın çevre endişesi puanlarında sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (t=-1,28; p=0,19; Cohen's d=-0,208). Ayrımcılık endişesi puanlarının da sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür (t=1,44; p=0,14; Cohen's d=0,234). Ülke koşulları endişesi puanlarında ise sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (t=-1,83; p=0,06; Cohen's d=-0,297). Yaşam tatmini puanları değerlendirildiğinde, sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (t=1,26; p=0,20; Cohen's d=0,204).

Tablo 5. Diyaliz programını seçme nedenine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	6155,13	4	1538,78	7,46	<0,001*
	Gruplar içi	43299,35	210	206,18		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	797,23	4	199,30	8,53	<0,001*
	Gruplar içi	4903,97	210	23,35		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	1018,37	4	254,59	8,52	<0,001*
	Gruplar içi	6271,57	210	29,86		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	37,44	4	9,36	2,67	0,03*
	Gruplar içi	736,37	210	3,50		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	671,93	4	167,98	7,92	<0,001*
	Gruplar içi	4450,18	210	21,19		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	618,28	4	154,57	8,75	<0,001*
	Gruplar içi	3706,20	210	17,64		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 5'e göre diyaliz programını seçme nedeni, iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini açısından anlamlı farklılık göstermektedir (sırasıyla $F(4,210)=7,46$; $p<0,001$; $\eta^2=0,124$ ve $F(4,210)=8,75$; $p<0,001$; $\eta^2=0,143$). Tukey HSD sonuçlarında, programı iş imkânlarının fazla olduğunu düşünerek veya aile yönlendirmesiyle seçen öğrencilerin iş bulma kaygısı, programı puanına uygun olduğu için ya da diğer nedenlerle seçenlerden daha yüksektir. Yaşam tatmini ise

programı ilgi duyduğu bir alan olduğu için, puanına uygun olduğu için veya diğer nedenlerle seçen öğrencilerde, iş imkânlarını gerekçe göstererek seçenlere göre daha yüksektir.

Alt boyutlarda da programı iş imkânları nedeniyle veya aile yönlendirmesiyle seçen öğrencilerin yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi puanları bazı karşılaştırma gruplarından daha yüksektir. Ayrımcılık endişesinde ise yalnızca iş imkânları nedeniyle seçenler ile diğer nedenlerle seçenler arasında anlamlı fark bulunmuştur (p=0,033). Alt boyutların karşılaştırmalarına ilişkin ayrıntılı istatistikler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 6. Diyaliz eğitiminin mesleğe hazırlama düzeyine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	4481,335	3	1493,77	7,00	<0,001*
	Gruplar içi	44973,15	211	213,14		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	468,16	3	156,05	6,29	<0,001*
	Gruplar içi	5233,04	211	24,80		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	762,89	3	254,29	8,22	<0,001*
	Gruplar içi	6527,05	211	30,93		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	32,66	3	10,88	3,10	0,02*
	Gruplar içi	741,15	211	3,51		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	511,97	3	170,65	7,81	<0,001*
	Gruplar içi	4610,14	211	21,84		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	660,73	3	220,24	12,68	<0,001*
	Gruplar içi	3663,75	211	17,36		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 6'ya göre öğrencilerin diyaliz eğitiminin kendilerini mesleğe hazırlama düzeyine ilişkin görüşleri, iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini bakımından anlamlı farklılık göstermektedir (sırasıyla F(3,211)=7,00; p<0,001; η^2=0,091 ve F(3,211)=12,68; p<0,001; η^2=0,153). Tukey HSD sonuçlarına göre eğitimin kendilerini büyük ölçüde hazırladığını düşünen öğrencilerin iş bulma kaygısı, kısmen hazırladığını düşünenlerden daha yüksektir. Aynı karşılaştırma

yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi alt boyutlarında da görülmüştür. Ayrımcılık endişesi ise eğitimin kendilerini hiç hazırlamadığını düşünenlerde, büyük ölçüde hazırladığını düşünenlere göre daha yüksektir. Yaşam tatmini, eğitimin kendilerini tamamen hazırladığını düşünen öğrencilerde diğer üç gruptan; kısmen hazırladığını düşünenlerde ise büyük ölçüde hazırladığını düşünenlerden daha yüksektir. Alt boyutlara ilişkin ayrıntılı istatistikler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 7. Staj sürecinde yeterli pratik bilgi edinip edinmediği düşüncesine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	9142,22	2	4571,11	24,03	<0,001*
	Gruplar içi	40312,27	212	190,15		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	989,60	2	494,80	22,26	<0,001*
	Gruplar içi	4711,60	212	22,22		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	1397,58	2	698,79	25,14	<0,001*
	Gruplar içi	5892,36	212	27,79		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	3,57	2	1,78	0,49	0,61
	Gruplar içi	770,24	212	3,63		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	775,95	2	387,97	18,92	<0,001*
	Gruplar içi	4346,16	212	20,50		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	726,05	2	363,02	21,38	<0,001*
	Gruplar içi	3598,43	212	16,97		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 7'ye göre staj sürecinde yeterli pratik bilgi edindiğini düşünen öğrencilerin iş bulma kaygısı toplam puanı, yeterli bilgi edinmediğini veya kısmen edindiğini düşünenlerden daha yüksektir ($F(2,212)=24,03$; $p<0,001$; $\eta^2=0,185$). Aynı karşılaştırmada yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi puanları da daha yüksek; yaşam tatmini puanı ise daha düşüktür ($F(2,212)=21,38$; $p<0,001$; $\eta^2=0,168$). Ayrımcılık endişesi bakımından gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alt boyutlara ilişkin ayrıntılı istatistikler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 8. Mezun olduktan sonra ne kadar sürede iş bulunabileceği düşüncesine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	6459,01	4	1614,75	7,88	<0,001*
	Gruplar içi	42995,47	210	204,74		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	797,58	4	199,39	8,53	<0,001*
	Gruplar içi	4903,62	210	23,35		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	1011,14	4	252,78	8,45	<0,001*
	Gruplar içi	6278,80	210	29,89		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	60,28	4	15,07	4,43	0,002*
	Gruplar içi	713,53	210	3,39		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	590,50	4	147,62	6,84	<0,001*
	Gruplar içi	4531,62	210	21,57		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	410,36	4	102,59	5,50	<0,001*
	Gruplar içi	3914,12	210	18,63		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 8'e göre mezuniyet sonrasında öngörülen iş bulma süresine bağlı olarak iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini anlamlı biçimde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F(4,210)=7,88$; $p<0,001$; $\eta^2=0,131$ ve $F(4,210)=5,50$; $p<0,001$; $\eta^2=0,095$). Tukey HSD sonuçlarına göre 3–6 ay içinde iş bulacağını düşünen öğrencilerin iş bulma kaygısı, 6–12 ay ve 1 yıldan uzun süre öngörenlerden daha yüksek; yaşam tatmini ise bu iki gruptan daha düşüktür.

Alt boyutlarda 3-6 ay grubunun yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi puanları bazı karşılaştırma gruplarından daha yüksektir. Ayrımcılık endişesi ise 1 yıldan uzun sürede iş bulacağını düşünenlerde, 3-6 ay ve 6-12 ay gruplarına göre daha yüksektir. Alt boyutlara ilişkin ayrıntılı karşılaştırmalar Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 9. Mezuniyet sonrası çalışmayı planladıkları kurum türüne göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	12944,43	4	3236,11	18,61	<0,001*
	Gruplar içi	36510,05	210	173,85		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	1468,59	4	367,14	18,21	<0,001*
	Gruplar içi	4232,61	210	20,15		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	1890,95	4	472,73	18,38	<0,001*
	Gruplar içi	5398,99	210	25,71		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	9,38	4	2,34	0,64	0,63
	Gruplar içi	764,43	210	3,64		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	985,49	4	246,37	12,50	<0,001*
	Gruplar içi	4136,62	210	19,96		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	1006,75	4	251,68	15,93	<0,001*
	Gruplar içi	3317,74	210	15,79		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 9'a göre mezuniyet sonrasında çalışılması planlanan kurum türü bakımından iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini anlamlı biçimde farklılaşmaktadır (sırasıyla $F(4,210)=18,61$; $p<0,001$; $\eta^2=0,262$ ve $F(4,210)=15,93$; $p<0,001$; $\eta^2=0,233$). Tukey HSD sonuçlarına göre üniversite hastanesinde veya diyaliz merkezinde çalışmayı planlayan öğrencilerin iş bulma kaygısı, devlet hastanesinde ya da diğer kurumlarda çalışmayı planlayanlardan daha yüksektir. Devlet hastanesinde çalışmayı planlayanların yaşam tatmini ise üniversite hastanesi ve diyaliz merkezi gruplarından daha yüksektir.

Alt boyutlarda yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi bakımından anlamlı farklılıklar görülürken ayrımcılık endişesi bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alt boyutlara ilişkin grup karşılaştırmaları ve istatistiksel değerler Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 10. İş bulmada en büyük zorluk düşüncesine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	3348,44	4	837,11	3,81	0,005*
	Gruplar içi	46106,04	210	219,55		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	474,01	4	18,50	4,76	0,001*
	Gruplar içi	5227,19	210	24,89		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	431,85	4	107,96	3,30	0,01*
	Gruplar içi	6858,10	210	32,65		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	12,98	4	3,24	0,89	0,46
	Gruplar içi	760,83	210	3,62		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	470,24	4	117,56	5,30	<0,001*
	Gruplar içi	4651,87	210	22,15		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	326,32	4	81,58	4,28	0,002*
	Gruplar içi	3998,17	210	19,03		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 10'a göre iş bulmada karşılaşılacak en büyük zorluğa ilişkin görüşler, iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini bakımından anlamlı farklılık göstermektedir (sırasıyla $F(4,210)=3,81$; $p=0,005$; $\eta^2=0,068$ ve $F(4,210)=4,28$; $p=0,002$; $\eta^2=0,075$). Tukey HSD sonuçlarına göre "diğer nedenler" grubundaki öğrencilerin iş bulma kaygısı, kadro eksikliği grubundakilerden daha yüksek; yaşam tatmini ise daha düşüktür. Alt boyutlarda yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişesi açısından anlamlı farklılıklar bulunurken ayrımcılık endişesi açısından anlamlı farklılık saptanmamıştır. Alt boyutlara ilişkin karşılaştırmalar Tablo 10'da sunulmuştur.

Kontrol edilmesi gereken bir nokta var: Verdiğiniz sonuçlarda "diğer nedenler" grubunun *toplam* iş bulma kaygısı kadro eksikliği grubundan yüksekken, kadro eksikliği grubunun yetersizlik ve ülke koşulları *alt boyut* puanları "diğer nedenler" grubundan yüksek görünüyor. Bu matematiksel olarak tek başına imkânsız değildir; yine de tablo ortalamalarını ve Tukey HSD karşılaştırmalarının yönünü özgün analiz çıktısıyla kontrol etmenizi öneririm.

Tablo 11. Mezuniyet sonrası farklı bir sağlık alanına geçiş yapma düşüncesine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	3682,14	2	1841,07	8,52	<0,001*
	Gruplar içi	45772,34	212	215,90		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	308,50	2	154,25	6,06	0,003*
	Gruplar içi	5392,70	212	25,43		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	882,33	2	441,16	14,59	<0,001*
	Gruplar içi	6407,61	212	30,22		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	27,74	2	13,87	3,94	0,02*
	Gruplar içi	746,07	212	3,51		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	274,92	2	137,46	6,01	0,003*
	Gruplar içi	4847,19	212	22,86		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	324,85	2	162,42	8,60	<0,001*
	Gruplar içi	3999,63	212	18,86		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 11'e göre mezuniyet sonrasında farklı bir sağlık alanına geçiş yapma düşüncesi, iş bulma kaygısı toplam puanı ve yaşam tatmini bakımından anlamlı farklılık göstermektedir (sırasıyla $F(2,212)=8,52$; $p<0,001$; $\eta^2=0,074$ ve $F(2,212)=8,60$; $p<0,001$; $\eta^2=0,075$). Tukey HSD sonuçlarına göre alan değiştirmeyi düşünmeyen öğrencilerin iş bulma kaygısı, alan değiştirmeyi düşünenlerden ve kararsız olanlardan daha yüksektir. Alan değiştirmeyi düşünen öğrencilerin yaşam tatmini ise diğer iki gruptan daha yüksektir.

Alt boyutlarda alan değiştirmeyi düşünmeyen öğrencilerin yetersizlik ve yakın çevre endişesi puanları, düşünen ve kararsız gruplardan; ülke koşulları endişesi puanları ise düşünen gruptan daha yüksektir. Ayrımcılık endişesinde farklı bir yön görülmüş; alan değiştirmeyi düşünmeyen öğrencilerin puanları kararsız olanlardan daha düşük bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin istatistiksel değerler Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 12. Mezuniyet sonrası lisans tamamlama (dikey geçiş) yapma düşüncesine göre diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
İş bulma kaygısı (Toplam)	Gruplar arası	1840,15	2	920,07	4,09	0,01*
	Gruplar içi	47614,33	212	224,59		
	Toplam	49454,49	214			
Yetersizlik endişesi	Gruplar arası	142,35	2	71,17	2,71	0,06
	Gruplar içi	5558,85	212	26,22		
	Toplam	5701,20	214			
Yakın çevre endişesi	Gruplar arası	351,48	2	175,74	5,37	0,005*
	Gruplar içi	6938,46	212	32,72		
	Toplam	7289,95	214			
Ayrımcılık endişesi	Gruplar arası	16,81	2	8,40	2,35	0,09
	Gruplar içi	756,99	212	3,57		
	Toplam	773,81	214			
Ülke koşulları endişesi	Gruplar arası	240,36	2	120,18	5,21	0,006*
	Gruplar içi	4881,75	212	23,02		
	Toplam	5122,12	214			
Yaşam tatmini (Toplam)	Gruplar arası	72,26	2	36,13	1,80	0,16
	Gruplar içi	4252,22	212	20,05		
	Toplam	4324,49	214			

**p≤0,05*

Tablo 12'de mezuniyet sonrası lisans tamamlama düşüncesine göre yapılan karşılaştırmalar sunulmuştur. İş bulma kaygısı toplam puanı gruplar arasında anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F(2,212)=4,09$; $p=0,01$; $\eta^2=0,037$). Tukey HSD sonuçlarına göre lisans tamamlamayı düşünen öğrencilerin iş bulma kaygısı, bunu düşünmeyen ve bu konuda kararsız olan öğrencilerden daha düşüktür. Yakın çevre endişesi ($F(2,212)=5,37$; $p=0,005$; $\eta^2=0,048$) ve ülke koşulları endişesi ($F(2,212)=5,21$; $p=0,006$; $\eta^2=0,047$) için de aynı grup farklılığı görülmüştür.

Buna karşılık yetersizlik ve ayrımcılık endişesi puanlarında lisans tamamlama düşüncesine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Yaşam tatmini puanları da gruplar arasında anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır ($F(2,212)=1,80$; $p=0,16$; $\eta^2=0,017$).

Tablo 13. Yaş, iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini arasındaki ilişki

	1	2	3	4	5	6	7
1. Yaş	1						
2. İş bulma kaygısı (Toplam)	0,136*	1					
3. Yetersizlik endişesi	0,145*	0,922**	1				
4. Yakın çevre endişesi	0,123	0,935**	0,830**	1			
5. Ayrımcılık endişesi	-0,016	0,368**	0,226**	0,266**	1		
6. Ülke koşulları endişesi	0,128	0,877**	0,731**	0,733**	0,201**	1	
7. Yaşam tatmini (Toplam)	-0,252**	-0,676**	-0,708**	-0,614**	-0,128	-0,570**	1

**p≤0,05*
***p≤0,01*

Yaş ile iş bulma kaygısı arasında pozitif yönde ve oldukça düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=0,136; p<0,05). Yaş ile yaşam tatmini arasında ise negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir (r=-0,252; p<0,01). Ayrıca iş bulma kaygısı ile yaşam tatmini arasında negatif yönde ve güçlü düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (r=-0,676; p<0,01). Buna göre yaşın yükselmesi iş bulma kaygısındaki sınırlı bir artış ve yaşam tatminindeki azalma ile ilişkiliyken, yüksek iş bulma kaygısı daha düşük yaşam tatminiyle ilişkilidir.

Tablo 14. İş bulma kaygısının yaşam tatminini yordamasına ilişkin basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	**B**	**SH**	**β**	**t**	**p**	**%95 GA**
Sabit	24,254	0,938	-	25,865	<0,001	[22,406; 26,103]
İş bulma kaygısı	-0,200	0,015	-0,676	-13,375	<0,001	[-0,229; -0,170]
R = 0,676; R^2 = 0,456; Düzeltilmiş R^2 = 0,454; F(1,213) = 178,886; p<0,001; Durbin-Watson = 1,886. Bağımlı değişken: Yaşam tatmini.						

İş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda, kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (F(1,213)=178,886; p<0,001). İş bulma kaygısı, yaşam tatminindeki toplam varyansın %45,6'sını açıklamaktadır (R^2=0,456). İş bulma kaygısının yaşam tatmini üzerinde negatif ve anlamlı bir yordayıcı etkisinin olduğu görülmüştür (B=-0,200; β=-0,676; t=-13,375; p<0,001).

Regresyon modeline ilişkin etki ve uç değerler incelendiğinde, Cook's Distance değerinin 0,145 olduğu görülmüştür. Bu değerin 1'in altında olması, gözlemlerin hiçbiri için model üzerinde aşırı düzeyde etkili bir gözlem bulunmadığını göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma kaygıları ile yaşam tatminleri arasındaki ilişki incelenmiş ve iş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyi belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeyleri; cinsiyet, sınıf düzeyi, programı tercih etme nedeni, eğitimin mesleğe hazırlama düzeyine ilişkin algı, staj sürecinde yeterli pratik bilgi edinme durumu ve mezuniyet sonrası kariyer beklentileri açısından değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel bulgusu, iş bulma kaygısı ile yaşam tatmini arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin bulunması ve iş bulma kaygısının yaşam tatmininin anlamlı bir yordayıcısı olmasıdır. Bunun yanında öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeylerinin bazı bireysel, eğitsel ve mesleki değişkenlere göre farklılaştığı belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular, diyaliz programı öğrencilerinin yaşam tatminlerinin yalnızca kişisel özellikleriyle değil, mezuniyet sonrasındaki istihdam olanaklarına ilişkin değerlendirmeleri ve mesleki gelecek beklentileriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre diyaliz programı öğrencilerinin iş bulma kaygısı puanlarının ölçeğin teorik orta noktasının üzerinde, yaşam tatmini puanlarının ise teorik orta noktanın altında olduğu görülmüştür. Bu bulgu, öğrencilerin mezuniyet sonrası istihdam olanaklarına ilişkin kaygılarının yüksek, yaşamlarına yönelik genel değerlendirmelerinin ise olumsuz olduğunu düşündürmektedir. Araştırmanın iş bulma kaygısına ilişkin sonucu, sağlık alanındaki ön lisans öğrencilerinin yüksek düzeyde iş bulma kaygısı yaşadığını ve bu kaygının bireysel ve sosyoekonomik etmenlerden etkilendiğini ortaya koyan Arslan ve Atak'ın (2026) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Benzer şekilde Korkmazer (2020), sağlık bilimleri öğrencilerinin işsizlik kaygısı yaşadıklarını; kaygının bireysel yeterlik algısının yanı sıra iş gücü piyasası ve çevresel koşullarla bağlantılı olduğunu belirlemiştir. Buna karşılık Turaç ve Donar (2017), sağlık yönetimi öğrencilerinin işsizlik kaygısı ortalamasını 2,65±0,60, yaşam doyumu ortalamasını ise 4,56±1,22 olarak sunmuştur. Söz konusu sonuçlar, mevcut araştırmada belirlenen görece yüksek iş bulma kaygısı ve düşük yaşam tatmini bulgularından farklılaşmaktadır. Araştırmalar arasındaki bu farklılığın; örneklemlerin öğrenim gördüğü program, kullanılan ölçme araçları, veri toplama dönemindeki iş gücü piyasası koşulları ve öğrencilerin mesleki beklentilerindeki farklılıklardan kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir.

Erkek öğrencilerin iş bulma kaygısı toplam puanlarının kadın öğrencilerden

anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde erkek öğrencilerin yetersizlik ve ülke koşulları endişelerinin de daha yüksek olduğu görülmüştür. Etki büyüklükleri incelendiğinde cinsiyet farklılığının iş bulma kaygısı toplam puanı ve ülke koşulları endişesi bakımından küçük, yetersizlik endişesi bakımından ise küçük-orta düzeyde olduğu söylenebilir. Bu bulgu, erkek öğrencilerin mesleki yeterliklerine ve mezuniyet sonrasında karşılaşabilecekleri ekonomik ve yapısal koşullara ilişkin belirsizlikleri daha yoğun algıladıklarını düşündürmektedir. Erkeklerden ekonomik sorumluluk üstlenmelerine yönelik toplumsal beklentiler bu sonucun olası açıklamalarından biri olmakla birlikte, araştırmada söz konusu beklentiler doğrudan ölçülmediğinden bu yorumun dikkatle değerlendirilmesi gerekir. Sağlık bilimleri öğrencileriyle yürütülen bir araştırmada iş bulma kaygısının cinsiyete göre bölüm temelinde farklılaşabildiği sonucuna ulaşılırken (Aslan vd., 2024), farklı programlarda öğrenim gören üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen güncel bir araştırmada cinsiyete göre anlamlı farklılık saptanmamıştır (Gökel vd., 2026). Bu sonuçlar, cinsiyet ile iş bulma kaygısı arasındaki ilişkinin öğrencilerin öğrenim gördükleri program, mesleki beklentileri ve istihdam olanaklarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Yakın çevre ve ayrımcılık endişelerinin cinsiyete göre farklılaşmaması, belirlenen cinsiyet farklılığının iş bulma kaygısının bütün boyutlarına yayılmadığını; daha çok bireysel yeterlik algısı ve ülkenin istihdam koşullarına ilişkin değerlendirmelerde ortaya çıktığını göstermektedir. Yaşam tatmini açısından ise kadın öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve farkın küçük-orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Gökel vd. (2026) tarafından cinsiyete göre yaşam doyumunda anlamlı farklılık bulunmaması, mevcut araştırmadaki sonucun diyaliz öğrencilerinin örneklem özellikleri ve mesleki gelecek algılarıyla ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Diyaliz programı öğrencilerinin iş bulma kaygısı toplam puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı, ancak yetersizlik endişesinin ikinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığa ilişkin etki büyüklüğünün küçük düzeyde olması, sınıf düzeyinin yetersizlik endişesi üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte iki yıllık bir ön lisans programında ikinci sınıfın mezuniyet ve iş yaşamına geçiş dönemi olması; öğrencilerin mesleki yeterliklerini, uygulama becerilerini ve istihdam edilebilirliklerini daha gerçekçi biçimde değerlendirmelerine neden olabilir. Dolayısıyla ikinci sınıf öğrencilerinde görülen yüksek yetersizlik endişesi, mezuniyetin yaklaşmasıyla birlikte iş arama sürecinin ve mesleki sorumlulukların daha somut hâle gelmesiyle açıklanabilir. Şengül (2025), sınıf düzeyine göre öğrencilerin iş bulma kaygılarının farklılaştığını; Korkutata vd. (2026) ise son sınıfa yaklaşan öğrencilerin iş bulma kaygısının birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Sarıkol ve Hoşver (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da sınıf düzeyi yükseldikçe iş bulma kaygısının

arttığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, araştırmamızda ikinci sınıf öğrencilerinin yetersizlik endişesinin daha yüksek olmasıyla genel olarak örtüşmektedir. Buna karşılık yakın çevre, ayrımcılık ve ülke koşulları endişeleri ile iş bulma kaygısı toplam puanının sınıf düzeyine göre farklılaşmaması, öğrencilerin istihdam sürecine ilişkin genel değerlendirmelerinin eğitimlerinin ilk ve son yılında benzer olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaşam tatmini puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmaması, sınıf düzeyinin öğrencilerin yaşamlarına yönelik genel bilişsel değerlendirmelerinde tek başına belirleyici olmadığını düşündürmektedir. Bu bakımdan sınıf düzeyinin etkisinin genel iş bulma kaygısı ve yaşam tatmininden çok, öğrencilerin kendi mesleki yeterliklerine yönelik endişelerinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Yapılan analizler sonucunda diyaliz programını seçme nedeninin öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini açısından ayırt edici bir değişken olduğu belirlenmiştir. İş olanaklarının fazla olduğu düşüncesiyle ya da aile yönlendirmesiyle programı seçen öğrencilerin iş bulma kaygılarının daha yüksek olması, dışsal beklentilere dayalı tercihlerin istihdam koşullarıyla karşılaşıldığında kaygıyı artırabileceğini düşündürmektedir. Koç vd. (2024), istediği bölümde öğrenim gören öğrencilerin iş bulma kaygılarının istemediği bölümde okuyanlara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşırken, aile etkisinden kaynaklanan kaygı ile meslek seçimine yönelik kaygı arasında pozitif ilişki bulunduğunu gösteren Akbaş ve Okutan'ın (2020) çalışma sonuçları da mevcut bulgumuzu desteklemektedir. Yaşam tatmini bakımından ise kişisel ilgiye dayalı tercihte bulunan öğrencilerin daha avantajlı olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Aktaç ve Çetinkaya (2019), mesleği kendisine uygun olduğu için seçen öğrencilerin yaşam doyumlarının, puan veya çevresel-ailevi nedenlerle tercih yapanlardan daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlar, öğrencinin ilgi ve beklentileriyle uyumlu program tercihlerinin daha düşük kaygı ve daha yüksek yaşam tatminiyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

Diyaliz eğitiminin öğrencileri mesleğe hazırlama düzeyine ilişkin değerlendirmelerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini bakımından anlamlı bir değişken olduğu belirlenmiştir. Eğitimin kendilerini "büyük ölçüde" hazırladığını düşünen öğrencilerin iş bulma kaygılarının "kısmen" hazırladığını düşünenlerden yüksek olması, mesleki hazırlık algısıyla kaygı arasında doğrusal bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Mesleki farkındalığın artması, öğrencilerin istihdam koşullarını ve mesleki riskleri daha gerçekçi değerlendirmelerine neden olmuş olabilir. Bununla birlikte bu sonuç, kariyer farkındalığı arttıkça kariyer stresinin azaldığını belirleyen Altınışık'ın (2026) bulgusundan farklılaşmaktadır. Yetersizlik endişesindeki beklenmedik farklılık ise eğitimin yeterli bulunmasıyla öğrencinin kendi yeterliğini olumlu değerlendirmesinin aynı olgu olmadığını düşündürmektedir. Yaşam tatmini açısından eğitimin kendilerini mesleğe

tamamen hazırladığını düşünen öğrencilerin daha yüksek puanlara sahip olması, Literatürde Dursun ve Ulun (2026), kariyer uyum yeteneğinin akademik yaşam doyumunu pozitif yönde yordadığını belirlemişlerdir. Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencileriyle yapılan başka bir araştırmada da mesleki karar pişmanlığı ile yaşam doyumu arasında negatif ilişki bulunmuştur (Öztürk vd., 2026). Sonuç olarak, mesleki hazırlığa ilişkin güçlü bir algı yaşam tatminini destekleyebilir; ancak iş bulma kaygısı eğitimsel hazırlığın yanı sıra bireysel yeterlik, istihdam olanakları ve ülke koşullarından da etkilenebilir.

Staj süreçlerinde yeterli pratik bilgi edindiğini düşünen öğrencilerin iş bulma kaygısı toplam puanı ile yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişelerinin daha yüksek olması, uygulama deneyiminin kaygıyı her zaman azaltmadığını göstermektedir. Klinik uygulamalar öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirirken hata yapma riski, hasta güvenliği, çalışma koşulları ve mesleki sorumluluklar konusunda daha gerçekçi bir farkındalık kazanmalarına da yol açabilir. Gücüyener vd. (2024), klinik ortamların mesleki bilgi ve becerilerin gelişmesini sağlamasına rağmen öğrenciler açısından önemli bir stres kaynağı olduğunu; yetersizlik hissi, hata yapma ve hastaya zarar verme endişelerinin bu süreçte öne çıktığını belirtmiştir. Deniz vd. (2026) de klinik ortamdaki olumsuz durumlar ve bakıma ilişkin endişelerin öğrencilerin klinik uygulamaya yönelik inanç ve beklentilerini olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Bu nedenle mevcut bulgu, pratik bilgi kazanımından çok uygulama sürecinde mesleki risklerin ve istihdam koşullarının görünür hâle gelmesiyle açıklanabilir. Ayrımcılık endişesinin gruplara göre farklılaşmaması, bu kaygının uygulama yeterliğinden ziyade işe alım süreçleri ve işveren tutumları gibi dışsal etkenlerle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Stajda yeterli pratik bilgi edindiğini düşünen öğrencilerin yaşam tatminlerinin daha düşük bulunması ise uygulama sırasında karşılaşılan yoğun sorumlulukların ve çalışma yaşamına ilişkin gerçekçi gözlemlerin genel iyi oluşa yansımasıyla ilişkili olabilir.

Mezuniyet sonrasında iş bulmak için öngörülen sürenin öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini açısından anlamlı bir değişken olduğu belirlenmiştir. En yüksek kaygının uzun sürede iş bulacağını düşünenlerde değil, 3-6 ay içinde istihdam edilmeyi bekleyenlerde görülmesi, bu ilişkinin doğrusal olmadığını göstermektedir. Yakın zamanda işe girme beklentisi; öğrencilerin yeterliklerini daha fazla sorgulamalarına, kendilerini diğer mezunlarla karşılaştırmalarına ve çevrelerinin beklentilerini daha yoğun hissetmelerine neden olmuş olabilir. Ataşer ve Akçakaya (2025) da kendi alanında çalışma isteği ve öz güveni yüksek öğrencilerin gelecek kaygılarının artabildiğini belirlemiş; ülke ekonomisine ve öğrenim görülen bölüme duyulan güvenin ise kaygıyı azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, olumlu kariyer beklentilerinin her zaman düşük kaygıyla birlikte bulunmadığını desteklemektedir. Bir yıldan uzun sürede iş bulacağını

düşünen öğrencilerin ayrımcılık endişelerinin yüksek olması, bu grubun istihdam gecikmesini bireysel yetersizlikten çok yapısal engellerle ilişkilendirdiğini düşündürmektedir. Buna karşılık 3-6 ay içinde iş bulmayı bekleyen öğrencilerin yaşam tatminlerinin daha düşük olması, yakın ancak gerçekleşmesi belirsiz bir hedefin zaman ve başarı baskısı oluşturmasıyla açıklanabilir. Tekeli (2026), öğrencilerin işsizlik kaygılarının öğrenim görülen bölüm, dönem ve aile geliri gibi bireysel ve sosyoekonomik koşullara göre değiştiğini belirlemiştir. Sonuç olarak, iş bulma süresine ilişkin iyimserlik veya kötümserlikten çok, öğrencinin bu süreye yüklediği anlamın önemli olduğu söylenebilir.

Analizler sonucunda mezuniyet sonrasında çalışılması planlanan kurum türünün, diyaliz öğrencilerinin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeylerini anlamlı biçimde farklılaştırdığı belirlenmiştir. Üniversite hastanesinde veya diyaliz merkezinde çalışmayı planlayan öğrencilerin iş bulma kaygılarının daha yüksek olması; bu kurumlara yönelik kadroların sınırlı algılanması, işe giriş koşullarındaki belirsizlik ve ileri mesleki yeterlik beklentisiyle ilişkili olabilir. Karaşin vd. (2026), sağlık alanındaki öğrencilerin gelecek kaygılarında kamu istihdamının sınırlılığı, görev tanımlarındaki belirsizlik ve işverenlerin bilgi, beceri ve deneyim beklentilerinin önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer biçimde Çınar (2021), Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin iş olanakları ile mezuniyet sonrası mesleki ve ekonomik beklentilerinin birbiriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrımcılık endişesinin kurum türüne göre farklılaşmaması ise bu kaygının belirli bir kurumdan çok işe alım süreçlerinin genel olarak adil olup olmadığına ilişkin değerlendirmeleri yansıttığını düşündürmektedir. Devlet hastanesinde çalışmayı planlayan öğrencilerin yaşam tatminlerinin diğer bazı gruplardan daha yüksek olması, kamu kurumlarının düzenli gelir, iş güvencesi ve belirgin özlük haklarıyla ilişkilendirilmesinden kaynaklanabilir. Buna karşılık üniversite hastanesi veya diyaliz merkezi gibi daha sınırlı çalışma alanlarına yönelmek, işe yerleşememe olasılığını daha görünür hâle getirerek kaygıyı artırabilir ve yaşam tatminini olumsuz etkileyebilir. Planlanan kurum türüne ilişkin yüksek etki büyüklükleri, çalışma alanı beklentisinin öğrencilerin mesleki gelecek algılarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

İş bulma sürecinde karşılaşılacağı düşünülen en büyük zorluğun öğrencilerin iş bulma kaygısı ve yaşam tatmini düzeylerini anlamlı biçimde farklılaştırdığı belirlenmiştir. Ancak etki büyüklüklerinin küçük ve orta düzeylerde kalması, algılanan zorluk türünün kaygıyı açıklayan etkenlerden yalnızca biri olduğunu göstermektedir. “Diğer nedenler” grubundaki öğrencilerin genel iş bulma kaygılarının daha yüksek olması, bu kategorinin birden fazla ve sınırları belirsiz sorunu içermesiyle açıklanabilir. Kadro eksikliğini temel sorun olarak gören öğrencilerin yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişelerinin yüksek olması ise sınırlı pozisyonların rekabeti artırması ve öğrencilerin atanma

olasılıklarını kendi yeterlikleri üzerinden değerlendirmeleriyle ilişkili olabilir. Erentürk (2026), bireysel yetkinliklerin istihdam kaygısını azaltmada tek başına yeterli olmadığını; ekonomik koşullar, iş piyasasındaki dengesizlikler ve eğitim-istihdam uyumsuzluğunun daha belirleyici olabildiğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, kadro eksikliği gibi yapısal bir sorunun öğrenciler tarafından aynı zamanda kişisel yeterlik sorunu olarak algılanabileceğini desteklemektedir. Ayrımcılık endişesinin gruplara göre farklılaşmaması, işe alımdaki eşitsizlik algısının belirli bir zorluk türüne özgü olmadığını düşündürmektedir. "Diğer nedenler" grubundaki öğrencilerin yaşam tatminlerinin daha düşük olması ise belirsiz ve çok boyutlu istihdam engellerinin öğrencilerin gelecek üzerindeki kontrol algısını zayıflatmasıyla ilişkili olabilir. Çalkayak ve Çevik Tekin (2026), üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısıyla yaşam doyumu arasında negatif bir ilişki bulunduğunu belirlemiştir. Bununla birlikte "diğer nedenler" heterojen bir kategori olduğundan, bu gruptaki düşük yaşam tatmini ve yüksek kaygı tek bir etkene bağlanmamalıdır. Mezuniyet sonrasında farklı bir sağlık alanına geçmeyi düşünmeyen öğrencilerin iş bulma kaygısı, yetersizlik, yakın çevre ve ülke koşulları endişelerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, kariyer seçeneklerini yalnızca diyaliz alanıyla sınırlandırmanın kadro olanaklarına bağımlılığı ve işe yerleşme baskısını artırmasıyla açıklanabilir. Alternatif alanları değerlendiren öğrenciler ise daha geniş bir seçenek kümesine sahip olduklarını düşünerek istihdam belirsizliğini daha yönetilebilir algılayabilirler. Güneşlice vd. (2025), deneyime açıklık, keşfetme eğilimi ve proaktif kariyer davranışlarının kariyer uyumuyla pozitif ilişkili olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu, farklı çalışma alanlarını değerlendirebilmenin değişen iş gücü koşullarına uyumu destekleyebileceğine işaret etmektedir. Ancak ayrımcılık endişesine ilişkin etki büyüklüğünün küçük olması nedeniyle bu boyuttaki farklılık ihtiyatlı yorumlanmalıdır. Farklı bir sağlık alanına geçmeyi düşünen öğrencilerin yaşam tatminlerinin daha yüksek olması, alternatif kariyer yollarına sahip olmanın kontrol ve esneklik algısını güçlendirmesiyle ilişkili olabilir. Ertekin (2021), üniversite öğrencilerinde kariyere yönelik etkin katılım ve adanmışlık arttıkça yaşam doyumunun da yükseldiğini belirlemiştir. Bununla birlikte farklı bir alana geçme düşüncesi doğrudan kariyer uyumunu göstermeyebileceği gibi diyaliz alanından uzaklaşma isteğini de yansıtabilir.

Yaş ile iş bulma kaygısı arasında yapılan analizler sonucunda pozitif ve çok zayıf, yaş ile yaşam tatmini arasında ise negatif ve düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, yaş ilerledikçe mezuniyet, istihdam ve ekonomik bağımsızlığa ilişkin sorumlulukların belirginleşmesinin kaygıyı artırabileceğini ve yaşam tatminini azaltabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte ilişkilerin düşük düzeyde olması, yaşın tek başına belirleyici olmadığını ve bulguların sınırlı yaş aralığı dikkate alınarak yorumlanması gerektiğini göstermektedir. İş bulma kaygısı ile yaşam tatmini arasında saptanan güçlü ve negatif ilişki, istihdam belirsizliği arttıkça

öğrencilerin yaşamlarına ilişkin genel değerlendirmelerinin olumsuzlaşabildiğine işaret etmektedir. Şanlı vd. (2023), üniversite öğrencilerinde iş bulma kaygısının yaşam doyumuyla negatif ilişkili olduğunu belirlemiştir. Benzer bir şekilde Mert ve Eryiğit (2026), gelecek kaygısı ile yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Mevcut araştırmada yaşam tatmininin özellikle yetersizlik endişesiyle güçlü biçimde ilişkili olması, mesleki yeterliğe ilişkin olumsuz değerlendirmelerin öğrencilerin iyi oluşları açısından önemli olabileceğini göstermektedir. Buna karşılık ayrımcılık endişesi ile yaşam tatmini arasında anlamlı ilişki bulunmaması, bu endişenin daha çok gelecekte karşılaşılabilecek dışsal bir risk olarak algılanmasıyla açıklanabilir.

Genel olarak araştırma bulguları, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası istihdama ilişkin kaygılarının yaşam tatminleriyle yakından ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin bireysel, eğitsel ve mesleki değişkenlere bağlı olarak farklılaşabildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle iş bulma kaygısının artması ile yaşam tatmininin azalması, öğrencilerin mesleki geleceklerine ilişkin değerlendirmelerinin genel yaşamlarına yönelik algıları açısından önemli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte elde edilen farklılıklar, iş bulma kaygısının yalnızca öğrencilerin bireysel yeterlik algılarıyla açıklanamayacağını; eğitim süreci, mesleki beklentiler, kariyer seçenekleri ve istihdam koşullarına ilişkin değerlendirmelerin de bu süreçte etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bu yönüyle çalışma, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası kariyer süreçlerinin yalnızca istihdam açısından değil, öğrencilerin yaşam tatminleri ve mesleki gelecek algılarıyla birlikte ele alınmasının önemine işaret etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, diyaliz programı öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş bulma kaygıları ile yaşam tatminleri arasındaki ilişki incelenmiş ve iş bulma kaygısının yaşam tatminini yordama düzeyi belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin iş bulma kaygılarının görece yüksek, yaşam tatminlerinin ise düşük olduğu belirlenmiştir. İş bulma kaygısı ile yaşam tatmini arasında negatif yönlü güçlü bir ilişki bulunması ve iş bulma kaygısının yaşam tatminindeki toplam varyansın %45,6'sını açıklaması, mezuniyet sonrası istihdama ilişkin belirsizliklerin öğrencilerin yaşamlarına yönelik genel değerlendirmeleri açısından önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır.

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, diyaliz programlarında öğrencilerin kariyer planlamalarının yalnızca mezuniyet döneminde değil, eğitimin erken dönemlerinden itibaren desteklenmesi önerilmektedir. Öğrencilere kamu ve özel sektördeki çalışma alanları, istihdam koşulları, lisans tamamlama olanakları ve alternatif kariyer yolları konusunda gerçekçi ve güncel bilgi sunulması yararlı olabilir. Kariyer danışmanlığı hizmetlerinin öğrencilerin bireysel ilgi, yeterlik ve

beklentilerini dikkate alacak biçimde yapılandırılması ve özellikle iş bulmaya yönelik yoğun kaygı yaşayan öğrencilerin psikososyal destek hizmetlerine yönlendirilmesi önem taşımaktadır.

Staj ve uygulamalı eğitim süreçlerinin yalnızca mesleki beceri kazandırmaya yönelik değil, öğrencileri çalışma yaşamına hazırlayacak biçimde yapılandırılması da önerilmektedir. Araştırmanın tek bir yükseköğretim kurumunda ve kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan diyaliz programı öğrencileriyle gerçekleştirilmiş olması, sonuçların genellenebilirliği açısından dikkate alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda farklı üniversitelerde öğrenim gören daha geniş örneklem gruplarına ulaşılması ve kamu ile vakıf üniversitelerindeki öğrencilerin karşılaştırılması önerilebilir.

Etik kurul onayı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 22.06.2026 tarih ve 07 karar ile etik kurul onayı alınmıştır.

Yazar katkısı:
Nejla Biçer: Kaynak tarama, verilerin analizi, makalenin yazımı
Ali Efe Adıgüzel. Veri toplama, planlama, eleştirel inceleme

KAYNAKLAR

Ağralı Ermiş, S., Dereceli, E., & Kaşka, F. (2025). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Motivasyon Düzeyleri ile Yaşam Tatminleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi,* 6(1), 150-165.

Akbaş, M. G., & Okutan, E. (2020). Lise öğrencilerinin kariyer kaygısına yönelik alan araştırması: Antalya ili örneği. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, *8*(20), 158-187.

Aktaç, V., & Çetinkaya, M. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının mesleki benlik saygıları ile yaşam doyumlarının incelenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, *7*(14), 575-599.

Alaca, M. F., & Akbaşlı, S. (2025). Some Indicators Regarding Early Childhood Education and Care in Türkiye and Their International Comparison. *International Journal of Educational Spectrum*, *7*(1), 80-95.

Alpar, C. R. (2016). Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenirlik. *Detay Yayıncılık.*

Altınışık, Ü. (2026). Kariyer Farkındalığı ile Kariyer Stresi Arasındaki İlişki: Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *21*(1), 205-223.

Aslan, R., Göktekin, Z. & Yıldız, E. (2024). Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin iş bulma kaygısı düzeylerinin belirlenmesi: Kesitsel bir araştırma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 566–580.

Ataşer, İ. E., & Akçakaya, N. (2025). Gençlerde Diplomalı İşsizlik Kaygısı ve Güven Arayışı. *İçtimaiyat*, *9*(1), 626-644.

Boğazlıyan, E. E. (2024). *Grupla Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Programının Üniversite Öğrencilerinin İş Bulma Kaygısına Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Boğazlıyan, E. E., & Avşaroğlu, S. (2024). Development of employment anxiety scale for university students; validity and reliability study. *Pedagogical Perspective*, *3*(1), 90-111.

Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). Bilimsel araştırma yöntemleri.

Çalkayak, T. & Çevik Tekin, İ. (2026). Üniversitenin Yaşam Doyumlarının Gelecek Kaygılarına Olan Etkisinde Sınıf Düzeyinin Düzenleyici Rolü. *Örgütsel Davranış İnceleme Dergisi*, 8 (2), 145-167.

Çevik, V. A., & Öneren, M. (2019). Önlisans öğrencilerinin iş bulma endişeleri ve kaygi düzeylerinin belirlenmesi. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 1-12.

Çinar, İ. (2021). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin demografik özellikleri ile gelecekteki ekonomik beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Instıtute of Health Sciences Journal*, *6*(2), 129-135.

Delibaş, L., Dürmüş, G., Ekren, A., Bilir, İ. & Çelikli, S. (2019). Öğrencilerin yaz stajından memnuniyetinin değerlendirilmesi: Anestezi, diyaliz ve paramedik programı örnekleri. *Hastane Öncesi Dergisi, 4*(2), 55–65.

Deniz, R., Özer, A. B., Güven, S., & Çakan, G. Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algısının Klinik Uygulamalara Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2).

Dereceli, Ç., Zorba, E., Dereceli, E., Kaşka, F., & Temel, N. C. (2024). Üniversite öğrencilerinin spora katılım motivasyonlarının yaşam doyumları üzerine etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Dağcılık ve Tırmanış Dergisi*, *7*(2), 65-76.

Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, *49*(1), 71-75.

Durmaz, Ö. Ü. Ş., Doruköz, K. D., & Berk, U. S. L. U. (2025). Bölüm 2 Genç İşsizliği. *Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yılı İşgücü Piyasasının Dönüşümü*, 49.

Dursun, M., & Ulun, C. (2026). Spor Bilimleri Öğrencilerinde Kariyer Uyum Yetenekleri ile Akademik Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Yordayıcı Bir Model Çalışması. *Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, *5*(1), 490-503.

Erentürk, M. K. (2026). Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) Mezunlarının Bilgi Yönetimi Yetkinlik Düzeyleri ile İstihdam Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *17*(49), 184-204.

Ertekin, A. B. (2021). Kariyer Adanmışlığı İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *23*(3), 128-141.

Gedikli, C., Miraglia, M., Connolly, S., Bryan, M., & Watson, D. (2023). The relationship between unemployment and wellbeing: an updated meta-analysis of longitudinal evidence. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *32*(1), 128-144.

Gökel, Ö., Kurtboğan, E., & Canbolat, E. (2026). Üniversite Öğrencilerinde İş Bulma Kaygısı İle Kariyer Kararlılığı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *10*(1), 39-60.

Gücüyener, Y., Konateke, O., Çelik, H., & Aslan, H. (2024). Hemşirelik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Stres ile Klinik Uygulamaya Hazır Oluşluk Düzeyleri Arasındaki İlişki: Kesitsel-İlişki Arayıcı Çalışma. *Sağlık Bilimleri ve Klinik Araştırmaları Dergisi*, *3*(3), 213-227.

Güneşlice, A., Önder, F. C., & Kaya, B. (2025). Üniversite öğrencilerinin özyeterlik, deneyime açıklık ve keşif ile kariyer uyumu arasındaki ilişkide proaktif kariyer davranışlarının aracı rolünün incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *8*(2), 573-595.

Karaşin, Y., Filiz, M., Karagöz, Y. & Ünkür, P. (2026). Sağlık Yönetiminin Gelecek Kaygısının Belirlenmesi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 1-15.

Koç, Ö. E., Bayramoğlu, G., & Koç, N. (2024). Genç nüfusta işsizlik kaygısı üzerine bir saha araştırması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22*(3), 73-92.

Korkmazer, F. (2020). Üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı algılarının incelenmesi. *Business, Economics and Management Research Journal, 3*(2), 141–152.

Korkutata, A., Karatepe, H., Korkutata, E. Ö., Özavci, R. & Ünver, O. (2026). Rekreasyon bölümü öğrencilerinde kariyer farkındalığı ve iş bulma kaygısı arasındaki ilişki. *Tourism and Recreation, 8*(1), 122–130.

Mert, A., & Eryiğit, B. (2026). Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı ile Ruminasyon Arasındaki İlişkide Aracılık Etkisi Olarak Yaşam Doyumu. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi,* 17(2), 1214-1236.

Özdemir Tüzün, S., & Olgun, Ş. (2025). Diyaliz programı öğrencilerine laboratuvar ortamında verilen uygulamalı eğitimin öz yeterlilik ve öz güvenlerine etkisi. *Genel Tıp Dergisi, 35*(3), 447–454.

Öztürk, M., İpekçi, N. N. & Ataman Bor, N. (2026). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinde mesleki karar pişmanlığı ve bunun yaşam doyumuna etkisi. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi,1-13.*

Paul, K. I., & Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational behavior*, *74*(3), 264-282.

Paul, K. I., Scholl, H., Moser, K., Zechmann, A., & Batinic, B. (2023). Employment status, psychological needs, and mental health: Meta-analytic findings concerning the latent deprivation model. *Frontiers in Psychology, 14*, 1017358.

Sarıkol, E., & Hoşver, P. U. (2023). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin iş bulma kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, *3*(1), 106-111.

Sterud, T., Lunde, L. K., Berg, R., Proper, K. I., & Aanesen, F. (2025). Mental health effects of unemployment and re-employment: a systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Occupational and environmental medicine*, *82*(7), 343-353.

Şanli, A. G., Yazan, Z. Ö., Kirazcı, F., & Büyükgöze-kavas, A. (2023). Üniversite öğrencilerine yönelik iş bulma kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *19*(2), 349-364.

Şengül, M. A. (2025). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin İş Bulma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Spor Eğitimi ve Bilim*, *1*(1), 39-45.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6th ed.). Pearson.

Tekeli, S. (2026). İstihdamda geçiş sürecinde gençler: Kariyer farkındalığı ve işsizlik kaygısına yönelik bir araştırma. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 1-18.

Turaç, İ. S., & Donar, G. B. (2017). Sağlık yönetimi öğrencilerinin işsizlik kaygılarını ve yaşam doyumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, *5*(4), 119-127.

Tüzün, P. & Çetinceli, K. (2022). Üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı, yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki. *Current Perspectives in Social Sciences, 26*(1), 21–30.